

Gyógyszerészettörténeti közlemények

Gyógyszerészet 30. 59—62. 1986.

A Formulae Normales-ekről

DR. RÁDÓCZY GYULA

A jelenleg is érvényben levő szabványvénygyűjteményünk keletkezésének körülményeit és az ezzel kapcsolatos súlyos harcokat mutatja be a szerző, amelyek a gyógyszergyárosok és a tára mellett dolgozó gyógyszerészek között dúltak. Ezek után sorra veszi a Formulae Normales eddigi megjelent kiadásait.

*

A XX. század első felében a Norma Pauperum jól bevált szabványvényeit már nemcsak a közgyógyoszerellátás és az államkinestár szegénysorsú betegek, valamint a különböző betegsegélyző intézetekhez tartozó betegek esetében alkalmazták, hanem használata egyre általánosabbá vált a magisztrális recepturában. Részint ezért, részint pedig mivel ellensúlyozni kívánták a gyógyszer-specialitások egyre növekvő térhódítását egy általános érvényű magisztrális vénygyűjteménnyel, a Norma Pauperum utolsó kiadását továbbfejlesztve, kibővítve és korszerűsítve, valamint annak eddig csak a szegénysorsú betegek utaló nevét is megváltoztatva, létrehozták a Formulae Normalest.

A Magyarországi Gyógyszerész Egyesület először 1929-ben hozott határozatot egy magisztrális vénymintákat tartalmazó füzet megjelentetéséről. Ennek megszerkesztésére a közgyűlés bizottságot jelölt ki, amelynek elnöke Nagy Béla, tagjai pedig Fritz Gusztáv, Koritsánszky Ottó, Löcherer Tamás, Mozsonyi Sándor, Müller Vilmos, Schulek Elemér és Wéber Dezső voltak. A bizottság első ízben 1935. június 22-én ülésezett és ekkor tűzte ki a munkatervét is, amelyet 1936. június 6-án terjesztett a közgyűlés elé, mint részletes javaslatot a Norma Pauperum szabványvényének megváltoztatására és kiegészítésére. Ennek alapján a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület elnöksége 1938. április 15-én beadványt szerkesztett a belügyminiszterhez, aki ezt a beadványt felülbírálás végett átküldte az Országos Közegészségügyi Tanácshoz, ahonnan kedvező választ kaptak. Ezután az Országos Közegészségügyi Tanács Gyógyszerészi Szaktanácsa a betérjesztés alapján összeállította a szabványvénygyűjteményt, amelyet gyógyszeresztéchnológiai szempontból az Egyetemi Gyógyszerészeti Intézet és az Egyetemi Gyógyszertár vizsgált meg és azt követte a klinikai felülbírálat. Így született meg 1940-ben a Formulae Normales I. kiadása 20 000 példányban, amelynek összes költségeit a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület viselte és példányait ingyen küldte meg az ország összes gyógyító intézményének, orvosának és gyógyszerészének. Az ezzel kapcsolatos

kiadásokat pedig teljes egészében a „NOSTRA”¹ címkék árából fedezték [1].

A készülő Formulae Normales jelentőségét azonban nemcsak az orvos- és a gyógyszerésztársadalom ismerte fel, hanem a gyógyszergyárosok is, akik még a szabványgyűjtemény életbeléptetése előtt megkezdtek a harcot, megjelenésének megakadályozása érdekében. Közbelépésüket az iparügyi miniszter útján tették meg, sérelmezvén a normaliter rendelkezhető vényminták számának a Norma Pauperum utolsó kiadásához képest közel háromszorosára történő kibővítését. Beadványaik lényege az volt, hogy a megjelenendő Formulae Normales tönkreteszti a virágzásnak indult magyar gyógyszeripart, veszélyezteti az ott foglalkoztattak megélhetését, nem szolgálja a közegészségügy érdekeit mivel a gyári készítmények minden szempontból jobbak mint a gyógyszerésztárban készültek, a gyógyszerészeket jogtalan előnyökhöz juttatja stb. Ezekkel a beadványokkal ugyan némileg elodázták a Formulae Normales ügyének előbbrehaladását, de leállítani, megakadályozni azt már nem tudták.

Erre a gyógyszerészek tiltakozást nyújtottak be az ellen, hogy az érdek fogalmát belevigyék a szegénysorsú betegek gyógyszerellátásának kérdésébe, amelytől eddig az egészségügyi közérdektől eltekintve, minden érdek távol állt. Való igaz azonban, hogy a Formulae Normales megszerkesztésekor nem kielégítő mértékben voltak tekintettel a védett gyógyszernevekre és a gyógyszergyárak által forgalomba hozott, védett összetételű gyógyszerespecialitásokra.

A harcok végső eredménye az lett, hogy nem egészen két évvel az I. kiadás megjelenése után új kiadás megjelentetésére került sor, amellyel kapcsolatos rendelkezések már túlnyomórészt a gyár-
ipar érdekeit szolgálták. Az ezzel kapcsolatos rendelkezés többek között még azt is kimondta, hogy a Formulae Normales-ben szereplő gyógyszerek helyett a gyógyszerész kiszolgáltathatja a vele azonos összetételű és az ide vonatkozó mellékletben felsorolt gyári készítményeket. Viszont a gyári készítmény rendelése esetén a Formulae Normales-ben szereplő, vele azonos összetételű magisztrális készítményt nem lehetett kiszolgáltatni [2].

¹ A „NOSTRA” a tára mellett dolgozó gyógyszerészek mozgalma volt, amelynek célja a gyári készítmények térhódításának ellensúlyozása, a gyógyszerésztárakban kizárólagos módszerekkel előállított magisztrális készítmények minél szélesebb körben történő kiterjesztésével.

A *Formulae Normales*-nek eddig 5 kiadása, 1 *Additamentum*a és 5 utánnyomása jelent meg. A két utolsó kiadás már külön gyógyszerészi és külön orvosi kötetben látott napvilágot. Ezeknek az orvosi kiadásoknak utánnyomásai is jelentek meg, amit az tett szükségessé, hogy a tanévek végén, a frissen végzett orvosokat el kellett látni a *Formulae Normales* egy-egy példányával, ezért az eredeti kiadás hamar elfogyott.

Kiadás	Utánnyomás	Szabványvények száma
I. 1940		259
II. 1941	1948	240
III. 1954		158
Add. 1956		6
IV. 1958	1962 (Csak az orvosi kiadás)	266 + 10 = 276
V. 1968	1971., 1975., 1984. (Mindhárom csak az orvosi kiadás)	298

Az *I. kiadás* a 189 549/1939. BM sz. rendelet alapján 1940. február 14-ével lépett érvénybe. A 259 vényelőíratát a *Pharmacopoea Hungarica* IV. kiadásával összhangban állították össze. Ezek közül 85 szabványvény már a *Norma Pauperum* utolsó kiadásában is szerepelt, tehát 17 vényelőírat kivételével, teljes egészében átvette annak szabványvényeit. Ehhez a kiadáshoz készült egy kommentár is, ami a szabványvénygyűjteményeink esetében egészen egyedülálló [3]. Ez a kiadás még vett fel előiratai sorába 12 db kábítószert tartalmazó szabványvényt is, a háborús viszonyokra való tekintettel pedig néhány olyan vényelőíratot is, amely légmentesítést szolgált. Az egyre szaporodó gyári készítmények ellensúlyozására nagy számú tablettá (50 db) és injekció (37 db) magisztrális vényelőíratát is tartalmazta. Szabványvényei korszakosságát igazolja, hogy ennek a kiadásnak 37 (!) jól bevált vényelőíratát vették át a gyógyszerkönyveink, hivatalos cikkelyeik sorába (*Decoctum saponariae*, *Solutio Castellani*, stb.), sőt számos vényelőírata vált később nagyforgalmú gyári készítmények bázisává (*Antineuralgica*, *Barbamid*, *Codein-stibium* stb.).

A *II. kiadás* a 342.460/1941. BM sz. rendelet alapján már 1941. december 12-én felváltotta az előzőt. Vényelőiratai nagyjából megegyeztek az előző kiadás szabványvényeivel, de itt már csupán 240 szerepelt belőlük, mivel — mint láthattuk — a gyógyszergyárak kieszközölték néhány szabványvény eltörlését, amelyeket a maguk szempontjából sérelmesnek találtak. Tekintettel arra, hogy ez a kiadás csaknem megegyezett az előzővel, így a legtöbb helyen a szabványvények sorszámainak átjavítása és a pótlások, változtatások átvezetése után, továbbra is az *I. kiadás* használták 1954-ig, a *III. kiadás* életbelépéséig. Az első két kiadás között a különbség csupán annyi volt, hogy a gyáriparosok szempontjából a legkritikusabb 19 szabványvényt elhagyták, további 13 vénymintának pedig a gyáriparosok által sérelmezett, könnyen megjegyezhető, rövid elnevezését megváltoztatták, sőt törölték azokat is, amelyek az

indikációra utalnak — vagyis a legszerencsésebbeket.

Nem sokkal a gyógyszerárak államosítása előtt ennek a kiadásnak az érvényét a 202.110/1948. NM sz. rendelettel továbbra is megerősítették és ennek kapcsán sor került a *II. kiadás* utánnyomásának megjelentetésére is (Szikra, 1948). A vényelőíratok terén sem a rendelet, sem pedig az utánnyomás semmi újat nem tartalmazott.

A *III. kiadás* 1954. március 13-án lépett érvénybe, a 8. 360—6/1954. EÜM sz. rendelet alapján. Ez a kiadás az előzőekhez képest merőben új összeállítású, mivel már a *Pharmacopoea Hungarica* korszerű V. kiadása alapján állították össze. A szabványvények nem betűszerinti sorrendben követik egymást, hanem hatástani csoportosításban, így a név szerint keresett szabványvényt csak a kötet elején levő tárgymutató alapján találhatjuk meg. A 158 szabványvénye közül az előző kiadásból csak 91-et vett át és azok számát is csupán 67 új előíráttal gyarapította. Mivel sikertelen maradt a gyógyszerári magisztrális gyógyszerkészítés kiszélesítésének érdekében kifejtett azon igyekezet, hogy a gyógyszerárak laboratóriumaiban kisüzemi módszerekkel neogalenikumok készüljenek (tablettá, injekció) így ezek előíratait ebből a kiadásból már el is hagyták. Ezt a törekvést ugyanis a gyógyszerellátás államosítása után egyre szaporodó „galenusi laboratóriumok” végképp feleslegessé tették, mivel ezek a gyógyszergyárak számára már nem rentábilis, kis charge-okban előállítandó neogalenikumok gyártását jól ellátják. Az elhagyott injekciós készítmények helyében megjelent viszont szabványvénygyűjteményeinkben először az infúzió, mint új gyógyszerforma. Ezek száma a későbbi kiadásokban egyre emelkedett.

Ügyszintén elhagyta ez a kiadás a kábítószert tartalmazó szabványvényeket is, de kimaradtak olyan készítmények vényelőiratai is, amelyek már évek óta kurrensok voltak és továbbra is nagy mennyiségben rendelték azokat, sőt a későbbi kiadásokba is visszakerültek (*Mixtura sedativa composita*, *Pilula roborans* stb.). Megjelent azonban szabványvényei között néhány gyógyszerespecialitás vényelőírata, ami most már az államosított gyógyszeriparral nem okozott konfliktusokat (*Menthanol* = *Eleosaccharum anestheticum*, *Agarol* = *Emulsio paraffini aromatica*, *Nohaesa* = *Suppositorium haemorrhoidale analgeticum*, stb.).

Jelent meg ehhez a kiadáshoz egy *Additamentum* is, ami a szabványvénygyűjteményeink esetében egyedülálló. Ez a 148/1956. EÜM sz. rendelet alapján, 1956. szeptember 1-én lépett érvénybe. Megjelentetése a Magyar Gyógyszerkönyv V. kiadásának az *Addendum*ával kapcsolatos és ezzel összefüggésben néhány szabványvény előírata is megváltozott, valamint bevezettek 6 új vényelőíratot is.

Mind a *III. kiadás*, mind pedig az ehhez kiadott *Additamentum* is az elszigeteltség látszatát kelti. Mentségül szolgál erre, hogy az államosítások után egészségügyünk új körülményei új követel-

ményeket teremtettek, amelyek természetesen erős hatást gyakoroltak a Formulae Normales szerkesztő bizottságának a döntéseire is. Mindenesetre az a tény, hogy a szerkesztőbizottság összetételében a gyógyszerészek aránya alacsony volt, rányomta bélyegét erre a kiadásra valamint a hozzá kiadott Additamentumra is.

A IV. kiadás 15/1958. EÜM sz. rendelet alapján 1958. április 1-től vált hatályos érvényűvé. Az előző kiadásokhoz képest kiemelendő változást jelentett, hogy külön gyógyszerész- és külön orvosi kiadásban látott napvilágot. (Az orvosi kiadás 1959-ben jelent meg.) Az előbbiben a szabványvények a neveik szerinti alfabetikus sorrendben követik egymást és a gyógyszerek elkészítésével, tárolásával és kiadásával kapcsolatos tudnivalók szerepelnek benne. Az orvosi kiadásban a szabványvényeket hatástani csoportosításban találhatjuk meg és itt a terápiás alkalmazásukkal, adagolásukkal kapcsolatos tudnivalók szerepelnek. Az orvosi kiadásnak 1962-ben egy változatlan utánnomása jelent meg. A változás csupán annyi, hogy sajtóhiba folytán a 30. számú szabványvény (Suppositorium analgetica forte) 39. számot kapott és így ezt a sorszámot két szabványvény (a Suppositorium analgetica forte és a Suppositorium digitheobrominum) is viseli.

Ez a kiadás 266 szabványvényt és ezeken kívül még 10 úgynevezett „Fo—No galenikum” előírát tartalmazza. Ez utóbbiak között szerepel három olyan izjavító szirup előírata is, amely a Magyar Gyógyszerkönyvnek csak a korábbi kiadásaiban (Sirupus menthae), illetve csak az ezeket megelőző Osztrák Gyógyszerkönyv különböző kiadásaiban (Sirupus eichorei, Sirupus foeniculi) volt utóljára hivatalos. Nyilvánvaló nyomdai hiba folytán a Solutio lugoli csak az orvosi kiadásban szerepel, a gyógyszerész kiadásban nem. A gyógyszerkönyvekben és a gyógyszerárszabásokban már régóta alkalmazott kereszt jelzések itt jelentek meg első ízben a szabványvényűjteményeinkben. Ez a kiadás a korábbi gyakorlattól eltérően, a felhasználásuk módja szerint a solutiók közül elkülönít néhány gyógyszeres csoportot, amelyek ettől kezdve új elnevezéseket kaptak (inhalasol, gutta, nasogutta, oculo gutta, otogutta).

A gyógynövények mindinkább háttérbe szoruló használatát — Halmai János professzor indítványára — ez a kiadás azzal próbálta ellensúlyozni, hogy dr. Völgyesi Ferenc akkoriban divatos gyógytea receptjei alapján a szabványvények sorába számos species előírát felvette [4]. Ezek alkotórészei gyakran olyan gyógynövények voltak, amelyek az akkor hivatalos Magyar Gyógyszerkönyvben (V. kiadás) nem szerepeltek, csak vagy a korábbi kiadásokban (Melissae folium, Papaveris rhoeados flos) vagy csak az ezeket megelőző Osztrák Gyógyszerkönyvek valamelyikében (Farfarae folium, Juglandis folium, Majoranae herba, Pulmonariae herba, Viola odoratae flos), esetleg csak a XVIII. századi Provinciális Gyógyszerkönyvekben utóljára (Agrimoniae herba, Galeatrippae flos, Prunus spinosae fructus). De nemcsak ezeket a lassan már feledésbe ment, a gyógyszer-

könyveinkben már régen nem hivatalos növényi eredetű drogokat elevenítette fel ismét és kísérelte meg a recepturába újból bevezetni ez a kiadás, hanem eddig csupán a népgyógyászatban használatos gyógynövényeket is (Crataegi fructus, Maydis stigma, Phaseoli legumen, Sideritis herba, Stoechados flos, Viola odoratae radix) beillesztett a species szabványvények alkotórészeinek sorába. Sajnos azonban ezt a próbálkozást nem koronázta siker, mivel a gyógynövények alkalmazása a gyógyszeres terápiában továbbra is mindinkább csökken, sőt a forgalmazásuk is a gyógyszerterápiából egyre inkább a gyógynövény szaküzletek felé tolódik.

Az V. kiadás hatálya a 43/1968. EÜM sz. rendelet alapján 1968. július 15-től tart. Megjelenését a Pharmacopoea Hungarica VI. kiadásának bevezetése tette szükségessé, azonban az előzőkhöz képest ez a kiadás újat nemigen hozott: követi mind felfogásban, mind pedig kivitelezésben az előzőt. Szintén külön gyógyszerész- és külön orvosi kiadásban jelent meg és 198 szabványvényt tartalmaz.

A bevezetőben említettek miatt az orvosi kiadásnak 3 utánnomása jelent meg. Az 1971. évi első utánnomás változatlan. Az 1975. évi második utánnomásban már néhány változást észlelhetünk az eredeti kiadással szemben. Nevezetesen: a vényelőiratok mellett már nincs ott a részletezett taxa, hanem annak csak a végeredménye, a cikely végén. A „Tájékoztató megjegyzés”-ekben az időközben megszűnt gyógyszeres specialitások nevei már nem szerepelnek, az újonnan bevezetettekkel viszont bővült a felsorolás. A szemcseppek dózisa 10 g 5 g-ra csökkent. A 110. sz. szabványvényt (Sparsorium antiparasiticum) DDT tartalma miatt törölték, bár mind a betűrendes, mind pedig a hatástani tartalomjegyzékben továbbra is szerepel a neve, de a vényelőírata helyén üresen van hagyva a megfelelő oldal, csak a szabványvény neve szerepel azzal a megjegyzéssel, hogy „törölve”. „Az infúziókkal kapcsolatos általános tudnivalók”-ban a 403. oldalon a „Figyelmeztetés” kibővült a felhasználhatóság idejével. A 405. oldalon pedig a táblázat már megkülönböztet Glucosum-ot és Glucosum anhydricum-ot. (Korábban csak Glucosum szerepelt, de a későbbi Glucosum anhydricum értékeivel.)

Az 1984. évi harmadik utánnomás az előbbi változások mellett még a következőket tartalmazza: a 6. oldalon megindokolja az utánnomás szükségességét és felsorolja a végrehajtott változásokat. A régi taxa ár végösszegei helyett, most már csak az újonnan bevezetett térítési díjakat közli. A 161—162. oldalon a kígyóméreg elleni szérumot tartani köteles patikák felsorolása kibővült néhány újabb gyógyszerterápiával. A 367. oldalon a haematologiai alapfogalmakban, ebben az utánnomásban már az SI rendszer számértékai szerepelnek. A 172. sz. szabványvényt (Pilula laxans) törölték az Extractum aloes tartalma miatt, úgyszintén a 228. sz. szabványvényt (Pulvis codeini cum stibio) is a Stibium sulfuratum aurau-

tiacum tartalma miatt, bár a nevük mindkét tartalomjegyzékben továbbra is szerepel.

Ma már a *Formulae Normales* használata általános a recepturában, és egyre inkább a gyógyszerkönyv kiegészítő részének tekintik. Szabványvényei jól tükrözik a gyakorlatot: a jól bevált gyógyszerek, gyógyszerformák nagyobb számban jelentkezők a szabványvények között, az elavultak pedig elmaradnak. Öröndetes tény, hogy néhány már feledésbe ment, de a recepturái gyakorlatban még ma is jól alkalmazható gyógyszerformát (eleosaccharum, gelatina, klisma) ismét visszavezetett a gyakorlatba. Napjainkban tanúi lehetünk egy folyamatnak, amelynek eredményeként a galenikumok lassan átkerülnek a gyógyszerkönyvekből a szabványgyűjteményekbe és mivel egyre inkább ez utóbbiakban található meg azokat a szabályokat amelyek az adott időpontban a gyógyszerek elkészítésével kapcsolatosan érvényben vannak, így a recepturái munka szabványkönyveinek mindinkább a szabványgyűjteményeket tekinthetjük.

IRODALOM

1. *Löcherer T.*: A *Formulae Normales* ügye az igazság tükrében. (Gyógyszerészi Közlöny 1942/5. sz.) — 2. A teljesség igénye nélkül, csupán két gyógyszerész szaklap ezzel kapcsolatos cikkei: *Lukács Vilmos*: Gondolatok a *Formulae Normales* propagandájához. (Gyógyszerészi Közlöny 1940/14. sz.); A *Formulae Normales* előzményei. (Gyógyszerészi Közlöny 1940/16. sz.); *Löcherer Tamás*: Bünbakkeresés. (Gyógyszerészi Közlöny 1942/1. sz.); *Csádrády János*: Tallózás a bünbakkeresés körül. (Gyógyszerészi Közlöny 1942/3. sz.); *Löcheres Tamás*: A *Formulae Normales* ügye az igazság tükrében. (Gyógyszerészi Közlöny 1942/5—12. sz. folytatásokban); *Menner Ödön*: A hadiállapotot beállottnak tekinthetjük. (Gyógyszerészi Közlöny 1942/10. sz.); *Putnoky István*: Kollektív propaganda és a *Formulae Normales*. (Gyógyszerészi Szemle 1940/14. sz.); *Szász Tihamér*: Vitéz Csia Sándor dr. megdöbbenő „bizalmas” körlevele a *Formulae Normales* és a magyar gyógyszerészet megtorpedőzésára. (Gyógyszerészi Szem-

le 1940/16. sz.); *Szász Tihamér*: Utazás a *Formulae Normales* körül. (Gyógyszerészi Szemle 1941/51. sz.); *Szász Tihamér*: Mi az igazság a FoNo ügyben? (Gyógyszerészi Szemle 1942/2. sz.). — 3. *Csipke Z...* *Némethy I.*: A vénykészítés kézikönyve. (Bp. 1940.) — 4. *Dr. Völgyesi F.*: Néhány szó a gyógynövények orvosi felhasználásáról, a phytotherápiáról általában. (Gyógyszereink 32. sz. 1958. március).

д-р Д. Радоци: О *Formulae Normales*

Автор представляет обстоятельства возникновения имеющей силу и в настоящее время коллекции стандартных рецептов и связанную с ней тяжелую борьбу, между фабрикантами производящими лекарственные препараты и фармацевтами работающими в аптеке. После этого автор занимается до сих пор опубликованными изданиями *Formulae Normales*.

G. R á d ó c z y: *About the Formulae Normales*

Information is given about the circumstances of origin of the collection of standard prescriptions (*Formulae Normales*) valid at present, as well as about the serious fights between the experts of the pharmaceutical industry and the officine pharmacists concerning that matter.

A survey is given about *Formulae Normales* having been edited so far.

Dr. Gy. R á d ó c z y: *Über die Formulae Normales*

Dargestellt werden die Umstände der auch gegenwärtig in Kraft stehenden Standardsammlung und die damit verbundenen Streitigkeiten zwischen den Arzneifabrikanten und den in Apotheken tätigen Pharmazeuten. Abschließend werden die bisher erschienenen Auflagen der *Formulae Normales* der Reihe nach angeführt.

★ *Resumo en Esperanto:*

D-ro Gy. R á d ó c z y: *Pri la Formulae Normales*

La aŭtoro prezentas la cirkonstancojn de estiĝo de la — en Hungario ankaŭ nun valida — norma receptokolektaĵo, kaj li prezentas ankaŭ la gravajn batalojn interrilatajn kun ĝi, kiuj furiozis inter la medikamentfabrikistoj kaj farmaciistoj laborantaj en la apotekoj. Fine li denombrias la ĝis nun aperintajn eldonojn de la „*Formulae Normales*”.

(*Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Budapest. Apról u. 1—3. — 1013*)

Érkezett: 1984. XI. 8.

A KÓRHÁZI GYÓGYSZERTÁRI ASSZISZTENSEK KÉPZÉSE

Ray, M. D.: *Amer. J. hosp. Pharm.* 41, (12), 2595—2596, (1984).

A szerző az ASHP (az amerikai kórházi gyógyszerészek szövetsége) irányelvei alapján e tekintetben alapvető fontosságú tényekre mutat rá. Így: szükséges, hogy a kórházi gyógyszerészi asszisztensek feladat- és munkaköre meghatározásra kerüljön. Ennek ismeretében szükség van arra, hogy megfelelő képzési programot állítsanak össze számukra, majd a képzés tényéről megfelelő igazolásban részeshülhessenek, ami a továbbiakban az anyagi elismerést is maga után

vonja. Ismerteti az ASHP erre vonatkozóan kiadott dokumentumait. Nyolc féle képzési program került kidolgozásra, kettő ezek közül jelen szaklapban is megjelent. Amellett érvel, hogy nemzeti, általános és egységes program kidolgozása illetőleg alkalmazása vinné előbbre a kérdést. Azt is vizsgálja, hogy hol, milyen formák között történhetne meg a legcélszerűbben az asszisztensek képzése. Amellett foglal állást, hogy az erre alkalmas intézményekben mind az elméleti, mind a gyakorlati képzést szükséges biztosítani. Befejezésül rámutat: senkinek sincs nagyobb szüksége jól képzett asszisztensre, mint a klinikai gyógyszerésznek. (201)

Dr. Kempler Kurt